

Πρόλογος

Σημασία δεν έχει μόνο το τι λέμε, αλλά και το πότε το λέμε. Δηλαδή, αν είμαστε αυτοί που ανοίγουν νέους δρόμους, οι πρωτοπόροι, ή αν ακολουθούμε τους δρόμους που άνοιξαν άλλοι. Ο Φιλάρετος (Τάκης) Λαζαρίδης με το βιβλίο του *Ευτυχώς ηττηθήκαμε, σύντροφοι...*, που πρωτοκυκλοφόρησε το 1989, έθεσε τις βάσεις για να αναθεωρηθεί η ιστορία του ελληνικού εμφυλίου πολέμου, σε μια εποχή που το ερμηνευτικό σχήμα της Αριστεράς ήταν κυρίαρχο. Και τα όσα υποστηρίζει από τότε ο Τάκης Λαζαρίδης έχουν ιδιαίτερη σημασία, γιατί είναι μια κριτική εκ των έσω, μέσα από τα σπλάχνα του Κομμουνιστικού Κόμματος, καθώς τόσο ο Τάκης όσο και η αδερφή του η Ρούλα μεγάλωσαν κυριολεκτικά μέσα στο Κόμμα. Ο πατέρας τους, ο Κώστας Λαζαρίδης, υψηλόβαθμο κομματικό στέλεχος, εκτελέστηκε τον Μάιο του 1943 από τους Γερμανούς και η μητέρα του συνελήφθη από τους Βούλγαρους κατακτητές στον γενέθλιο τόπο τους, την Κομοτηνή. Τα δύο αδέρφια, που βρίσκονταν σε εφηβική ηλικία, τα ανέλαβε το Κόμμα και αμέσως συμμετείχαν στην πολιτική δράση με παραδόσεις έντυπου υλικού.

Και η Ρούλα και ο Τάκης είχαν συμμετοχή στην υπόθεση των ασυρμάτων του Βαβούδη, στην οποία ενεπλάκη και ο Νίκος Μπελογιάννης. Η Μαργαρίτα κατόρθωσε να διαφύγει στο εξωτερικό, όμως ο Τάκης, που υπηρετούσε τη θητεία του, συνελήφθη και καταδικάστηκε σε θάνατο. Λίγα λεπτά πριν την εκτέλεσή του, η θανατική ποινή μετατράπηκε σε κάθειρξη, γιατί ο πατέρας του είχε εκτελεστεί από τους κατακτητές. Πέρασε τα καλύτερα χρόνια της ζωής του στη φυλακή. Αποφυλακίστηκε το 1966. Τα δύο αδέρφια έσμιξαν και πάλι μετά από 28 χρόνια.

Συνεπώς, ουδείς μπορεί να αμφισβητήσει το κομματικό ήθος του, αλλά και τις γνώσεις του για το τι συνέβη εκείνα τα ταραγμένα χρόνια. Ο Τάκης Λαζαρίδης διαπαιδαγωγημένος με τις αρχές της Γ' Διεθνούς, όταν άρχισε να αποστασιοποιείται, όταν δηλαδή άρχισε να βλέπει με καθαρή ματιά την πορεία του Κόμματος μέσα στην Ιστορία, αντιλήφθηκε πως η γενεσιουργός αιτία όλων των δεινών ήταν η πλήρης εξάρτηση του ΚΚΕ από το ΚΚΣΕ. Ήταν η κυρίαρχη αντίληψη πως τα Κομμουνιστικά Κόμματα της Γ' Διεθνούς ήταν τα τμήματα ενός παγκόσμιου στρατού που το στρατηγείο του βρισκόταν στη Μόσχα. Άμεση συνέπεια αυτού του γεγονότος ήταν οι δράσεις των Κομμου-

νιστικών Κομμάτων ουσιαστικά να υπηρετούν τα κρατικά συμφέροντα της Σοβιετικής Ένωσης, της μοναδικής σοσιαλιστικής χώρας.

Υπό αυτό το πρίσμα και μέσα από κομματικά ντοκουμέντα, ο Τάκης Λαζαρίδης ερμηνεύει πειστικά το πώς φτάσαμε στα Δεκεμβριανά και στον γενικευμένο εμφύλιο. Το βιβλίο του δεν αφήνει κανένα περιθώριο στον αναγνώστη να μην αντιληφθεί πως τελικά το αιματοκύλισμα της πατρίδας μας έγινε γιατί αυτό απαιτούσαν οι σκοπιμότητες του Στάλιν εκείνη την περίοδο. Το ΚΚΕ ήταν ένα από τα πόνια που κινούσε ο μέγας σκακιστής Στάλιν στην παγκόσμια σκακιέρα. Έδωσε τόση βοήθεια στους Έλληνες κομμουνιστές όση ήταν απαραίτητη για να συνεχίσουν τον αγώνα τους, αλλά δεν ήταν αρκετή για να νικήσουν, γιατί αυτό εξυπηρετούσε τους σχεδιασμούς του αμέσως μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Και όταν εκτίμησε πως ο ελληνικός εμφύλιος δημιουργούσε περισσότερα προβλήματα στο ήδη συγκροτημένο σοσιαλιστικό στρατόπεδο παρά στους Αμερικανοβρετανούς, τότε ζήτησε από τους Έλληνες κομμουνιστές να εγκαταλείψουν τον μάταιο αγώνα τους. Έναν αγώνα που είχε απέναντί του τη συντριπτική πλειονότητα του ελληνικού λαού και άφησε πίσω του χιλιάδες ανθρώπινα θύματα, αμέτρητες προσωπικές τραγωδίες, ανυπολόγιστες υλικές καταστροφές.

Ο Τάκης Λαζαρίδης στέκεται αυτοκριτικά στη δική του συμμετοχή στα όσα έγιναν στα χρόνια του εμφυλίου πολέμου και είναι καταπέλτης για τις ιστορικές ευθύνες των ηγετικών στελεχών του ΚΚΕ. Η βάση νόμιζε πως αγωνιζόταν για τα υψηλά πανανθρώπινα ιδανικά της κοινωνικής δικαιοσύνης και της ισότητας, πίστεψε πως έφτασε η ώρα η δική τους η γενιά να πραγματώσει αυτά τα ιδανικά και γι' αυτό είναι συνυπεύθυνη που στήριξε τις τυχοδιωκτικές επιλογές της ηγεσίας. «Μας δίκαιζαν και μας καταδίκαιζαν επί εσχάτη προδοσία και επί κατασκοπεία. Το πιο σωστό θα ήταν να μας καταδικάσουν επί εσχάτη αφέλεια και επί εσχάτη ευπιστία», γράφει ο Τάκης Λαζαρίδης. Και συνεχίζει, δύο σελίδες παρακάτω: «Οι ευθύνες που βαρύνουν τα μέλη και τα στελέχη του ΚΚΕ βαρύνουν κι εμένα. Δεν ευθύνομαι βέβαια γιατί εφτάχρονο παιδάκι κουβαλούσα παράνομες προκηρύξεις στο στήθος, ούτε γιατί πήγαινα σχολείο με ψευδώνυμο. Ευθύνομαι όμως για τα μετέπειτα... Τα δεκαπέντε χρόνια φυλακής και τα άλλα τόσα σχεδόν της παρανομίας ας θεωρηθούν αρκετή τιμωρία. Και ας θεωρηθούν οι γραμμές αυτές μια προσπάθεια εξιλέωσης».

Πέρα από την αναθεώρηση του κυρίαρχου ερμηνευτικού σχήματος της Αριστεράς για την ταραγμένη δεκαετία του 1940, ο Τάκης Λαζαρίδης, το 1989, έχει μια κρυστάλλινη άποψη για το τέλος της κομμουνιστικής δυστοπίας το οποίο έβλεπε να πλησιάζει. Έκανε τη σύγκριση των δύο κοινωνικών

συστημάτων –του καπιταλιστικού και του σοσιαλιστικού– μαζί με το λεγόμενο πολιτικό εποικοδόμημά τους και κατέληξε στο συμπέρασμα πως ο καπιταλισμός, παρά τις κοινωνικές του ανισότητες, είναι πιο δίκαιος, γιατί εκτός από τις ευκαιρίες που προσφέρει και τα κίνητρα που παρέχει, εξασφαλίζει στους πολίτες τις ελευθερίες τους. Τους προσφέρει επιλογές. Όσες προσπάθειες έγιναν για να αποκτήσει ο σοσιαλισμός ένα ανθρώπινο πρόσωπο απέτυχαν, γιατί τελικά αμφισβητούσαν τον σκληρό πυρήνα του, που ήταν η έλλειψη πολιτικών ελευθεριών και ο μη σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το αίτημα για ελεύθερες και αδιάβλητες εκλογές δε μπορούσε να γίνει αποδεκτό από το κομμουνιστικό ιερατείο, που, αντιμετωπίζοντας με τη βία τους εξεγερμένους πολίτες, καθιστούσε κάθε απόπειρα μετασχηματισμού του καθεστώτος αδύνατη. Συνεπώς ο κομμουνισμός δε μπορούσε να μετασχηματιστεί, γι' αυτό έπρεπε να καταρρεύσει, όπως κι έγινε. «Δεν μπορούμε πια να αυταπατόμαστε και να εξαπατάμε και τους άλλους. Πρέπει να το πούμε καθαρά: το “σοσιαλιστικό στρατόπεδο”, το “στρατόπεδο της δημοκρατίας, της ειρήνης και του σοσιαλισμού”, δεν έχει καμιά σχέση ούτε με τη δημοκρατία, ούτε με την ειρήνη, ούτε με τον σοσιαλισμό». Δια χειρός Τάκη Λαζαρίδη.

Αν αυτά τα έγραφε ένας φιλελεύθερος διανοούμενος πιθανόν να περνούσαν απαρατήρητα. Όταν όμως τα γράφει ο Τάκης Λαζαρίδης, γέννημα-θρέμμα του Κόμματος, όλα αυτά αποκτούν μίαν άλλη αξία. Γιατί είναι σημαντικό να ασκείς κριτική στον μαρξισμό αφού έχεις περάσει μέσα από το σώμα του. Αφού γνωρίζεις από μέσα τα κενά που έχει και τα αδιέξοδα –κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά– στα οποία οδηγεί. Η πορεία των λαϊκών δημοκρατιών ήταν ενδεικτική. Συνεπώς ο Τάκης Λαζαρίδης γνώριζε πολύ καλά γιατί εγκατέλειψε την όχθη της Αριστεράς και γνώριζε εξίσου καλά πού πήγαινε και γιατί πήγαινε. Ακολούθησε τα βήματα του Άρθουρ Κέστλερ, του Ιγνάτιο Σιλόνε, του Αντρέ Μαλρό, του Φρανσουά Φιρέ και πολλών άλλων, που μέσα από μια αναθεωρητική οπτική αντιλήφθηκαν τελικά πως εγκληματογόνος ήταν η ίδια μαρξιστική θεωρία, που εφαρμόστηκε, όπως εφαρμόστηκε, από τους Λένιν, Στάλιν και τον Μάο. Το όραμα της αταξικής κοινωνίας οδηγούσε σε έναν κοινωνικό ευγονισμό και στα Γκουλάγκ. Το βιβλίο που κρατά στα χέρια του ο αναγνώστης άνοιξε νέους δρόμους, που στη συνέχεια ακολούθησαν και άλλοι και γι' αυτό το *Ευτυχώς ηττηθήκαμε, σύντροφοι...* δεν αποτελεί πλέον μόνον τον τίτλο ενός βιβλίου. Αποτελεί στο επίπεδο της ιστοριογραφίας έναν οδηγό, μια τομή, έχοντας συγχρόνως και μια αδαμάντινη ηθική διάσταση, μια στάση ζωής απέναντι στα γεγονότα που σημάδεψαν όχι μόνον τον ίδιο τον Τάκη Λαζαρίδη και την οικογένειά του, αλλά και ολόκληρο τον ελληνικό λαό. Αποδεικνύει πως τα ανήσυχα και ασυμβίβαστα πνεύματα αναζη-

τούν τις κρυμμένες αλήθειες και δεν διστάζουν να αναθεωρήσουν προηγούμενες παραδεδεγμένες αξίες. Ο άνθρωπος εξελίσσεται μέσα από μια διαδικασία διαρκών αναθεωρήσεων. Το βάλτωμα και η εμμονή σε ιδέες που έχουν ξεπεραστεί από τα γεγονότα, συνιστά μια άκρως συντηρητική στάση, που έχει ως γενεσιουργό αιτία τον δογματισμό. «Ο τσαγκάρης δεν κόβει το πόδι στα μέτρα του παπουτσιού», γράφει ο Τάκης Λαζαρίδης.

Θα κλείσω το σύντομο προλογικό μου σημείωμα με μια επιστολή που έστειλε ο συγγραφέας στον Μίκη Θεοδωράκη όταν ο τελευταίος διοργάνωσε μια τελετή στη Μακρόνησο, στις αρχές της δεκαετίας του 2000. Γράφει ο συγγραφέας στον Μίκη: «Το πραγματικό ερώτημα λοιπόν δεν είναι ποιος ευθύνεται για τις αγριότητες του Εμφυλίου, αλλά ποιος ευθύνεται για τον ίδιο τον Εμφύλιο και συνεπώς και για τις αγριότητές του. Και οι μεγάλοι ένοχοι, Μίκη, είμαστε εμείς. Αυτή είναι η οριστική και τελεσίδικη κρίση της Ιστορίας».

Σάκης Μουμιτζής